

ВОЛОДИМИР ДАНИЛОВ – ДОСЛІДНИК ФОЛЬКЛОРУ І ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Людмила Іваннікова

УДК 398(477.7)+929Данилов

У статті підсумовано науковий доробок Володимира Данилова в галузі вивчення історії фольклористики Півдня України. Основну увагу зосереджено на маловідомих публікаціях ученого в катеринославських виданнях, а саме – рецензіях на регіональні збірники фольклору.

Ключові слова: регіональні та локальні дослідження фольклору, Володимир Данилов, історія фольклористики та етнографії.

The article summarizes the scientific creation of Volodymyr Danylov in the field of study of the folkloristic history of South Ukraine. Basic attention is concentrated on the scientist's little known publications – reviews on the regional folklore collections – in the Katerynoslav editions.

Keywords: regional and local researches on folklore, Volodymyr Danylov, history of folkloristics and ethnography.

Годі й говорити про українознавчий доробок Володимира Валер'яновича Данилова (1881–1970) – українського та російського фольклориста, етнографа, літературознавця, архівіста, археографа, педагога. Його непере-січний внесок у вивчення українських народних голосінь добре відомий, однак мало хто знає, що Володимир Данилов (Данилів) був (разом із М. Сумцовим) серед перших дослідників історії фольклористики Півдня України, зокрема Катеринославщини. Усього два роки (1905–1907) прожив тоді ще молодий учений у Катеринославі (нині – Дніпропетровськ), викладав у Катеринославській класичній гімназії, був дійсним членом Катеринославської губернської вченої архівної комісії (виконував обов'язки її бібліотекаря), делегатом XIII Археологічного з'їзду в Катеринославі (серпень 1905 р.), автором численних розвідок, що публікувалися на сторінках «Летописи Екатеринославской ученой архивной комиссии» (далі – ЛЕУАК) (Т. 1–10, 1904–1915), але пам'ять про той нетривалий період зігрівала душу вченого все подальше життя. У цьому він неодноразово зізнавався в листах до Д. Яворницького. «З цим Музеєм зв'язані спомини про мої молодощі, коли я, трохи не парубком, приїхав у Катеринославі на учительську посаду, і коли Ваш Музей був єдиним задля мене культурним осередком, у якому перше місце займали Ви», – писав він

30 травня 1930 року [21, с. 157]. Як видно з нещодавно опублікованого листування, дружні стосунки двох учених зберігалися впродовж майже 40 літ, аж до смерті Д. Яворницького, який був для В. Данилова консультантом з багатьох питань місцевої етнографії [21, с. 153], адже вже тоді, у 1904–1906 роках, розпочав він дослідження символіки голосінь та похоронних звичаїв [21, с. 157]. Данилов до того ж був автором перших заміток про Катеринославський історичний музей ім. О. М. Поля, яким тоді завідував Д. Яворницький, а також про окремих культурних діячів цього краю [5; 14; 15; 18].

Ціла низка статей Володимира Данилова, опублікованих на сторінках ЛЕУАК, журналу «Киевская Старина» та інших наукових видань, присвячені історії фольклористики й етнографії Півдня України. Це, зокрема, «Труды по изучению этнографии Екатеринославской губернии», «Памяти Г. А. Залюбовского», «Из пришлого Екатеринославской этнографии», «Екатеринославщина в архиве Императорского русского этнографического общества» та ін. [6, с. 358–364; 7, с. 134–146; 9, с. 376–378; 10, с. 182–188; 11, с. 220–231; 17, с. 108–111]. Це біобібліографічні огляди й нариси про збирачів фольклорно-етнографічного матеріалу, серед яких – найважливіша рецензія В. Данилова на збірник Д. Явор-

ницького «Малороссийские народные песни» (1906), яка була опублікована в журналі «Киевская Старина» (1906, № 7).

Ця рецензія має характер глибокого наукового дослідження — відображає тогочасний стан української фольклористичної науки і її проблеми методологічного плану, що стояли перед нею. З-поміж них — класифікація народних пісень, їх варіантність та пов'язані із цим едиційні принципи; проблема розмежування фольклорних та літературних текстів, їхня взаємодія; питання функціонування фольклору, його трансмісія і трансляція; міжнаціональні взаємовпливи у фольклорі, компіляція й контамінація пісенних текстів тощо. Ця стаття перегукується з працями М. Сумцова та інших українських і російських фольклористів. У ній він, з одного боку, розвиває окремі положення, з другого, полемізує з деякими авторами, ставить нові завдання перед фольклористами початку ХХ ст. Цю правду, деякі судження В. Данилова не витримали випробування часом, але є й такі, що залишаються актуальними й досі.

В. Данилов розглядав фольклористику кінця ХІХ — початку ХХ ст. у її генетичному зв'язку з усім попереднім процесом розвитку, починаючи від збірника М. Цертелєва 1819 року. Об'єднавчою, на його думку, була передусім любов до батьківщини, яка спонукала фольклористів до праці на народознавчій ниві.

На кінець ХІХ ст. накопичилося стільки українського фольклорного матеріалу, що вже неможливо було оперувати ним без відповідних покажчиків, тож неминуче мала виникнути потреба наукової інвентаризації фольклору. Чимала кількість першоджерельних зразків, записаних та опублікованих у різних виданнях упродовж майже століття, привела до того, що перед фольклористами постали серйозні питання: чи фіксувати далі народну творчість і що саме записувати, що публікувати і як поводитися з варіантами вже виданих пісень. Різні наукові товариства виробляли свої едиційні принципи. Проблему намагалися вирішити всі, хто був причетний до видання фольклорних збірників, зокрема й В. Данилов, який подав у своїй статті

різні погляди щодо подальшого шляху розвитку фольклористики. «Иногда даже заходит речь, — пише Данилов, — не пора ли положить предел дальнейшему собиранию материалов, не является ли оно пережевыванием старого обнародованного материала, и не нужно ли заняться только изучением и объяснением собранного» [13, с. 52].

Прихильники іншої позиції (зокрема й М. Сумцов) вважали, що фольклористика повинна перестати займатися археологією в етнографії і звернути увагу на сучасність: «Наука должна направить свой интерес в сторону тех форм народной жизни, которые являются существеннейшими для народа в данное время» [13, с. 52]. Учений не надає переваги жодному із цих переконань, а намагається їх примирити, і у зв'язку із цим висловлює надзвичайно раціональну і свіжу на той час думку, з якою важко не погодитися й тепер: «Действительно, собиратели народной украинской поэзии очень часто повторяют одно и то же. Варианты одних и тех же песен, иногда очень мало отличающихся друг от друга, наполняют иной раз целые страницы, увеличивая напрасно объем книжек и статей. Конечно, загромождение литературы ненужным материалом нежелательно, но исключение может быть сделано в том случае, если этнограф представляет цельную картину быта и духовного содержания определенного места: города, села, деревни и т. д. В таком случае всякая песня, записанная исследователем, в совокупности со всеми остальными песнями приобретает известную этнографическую ценность. Кроме того, каждая песня, каждое слово в песне должны служить материалом для выяснения диалектологических особенностей языка той местности, откуда идет сборник песен. Таким образом не всегда подбор даже малозначительных вариантов может быть лишним» [13, с. 52–53]. Отже, В. Данилов чи не вперше в українській фольклористичній порушив питання регіонального вивчення фольклору. «Но если работники по собиранию народной поэзии не ограничиваются отдельной местностью и странствуют иной раз по всей Украине, —

продовжує далі дослідник, — данні варіанти окажуться совершенно лишніми».

Вирішити проблему накопичення фольклорного матеріалу вчені намагалися шляхом створення пісенних зводів різних жанрів, як це зробив у Росії О. Соболевський. Це мало допомогти збирачам у підготовці до друку свого доробку, щоб легко було вилучити все, що «по сравнению с песенным сводом окажется неценным». В. Данилов зауважує, що «подобное решение вопроса было бы самым целесообразным», однак застерігає, що такі зводи фольклору для багатьох збирачів можуть виявитися недоступними, як недоступні були в провінції зібрання Чубинського, Грінченка та інші фундаментальні збірники. Не вирішить цієї проблеми й створення покажчиків, які теж, на думку В. Данилова, не всім будуть доступні. Отже, єдиний вихід учених вбачає у створенні «обществ, преследующих цели научного исследования местностей». «Желательно, чтобы были образованными специально этнографические местные общества, ставящие себе задачей если не научные исследования, касающиеся известной местности, то, по крайней мере, собирание этнографических материалов» [13, с. 54]. Таке товариство, на переконання Данилова, повинно робити ставку передусім на вчителів та служителів церкви і, що дуже важливо, «могло бы заняться собиранием материалов по фольклору согласно с известной программой, составленной сообразно с местными условиями». Також товариство могло б займатися не лише збиранням, а й виданням матеріалів. До того ж воно мало б кращі можливості для придбання необхідної наукової літератури і для відбору найцінніших зразків до друку.

Завершуючи роздуми про необхідність місцевих наукових товариств та їхню видатну роль у фольклористичних дослідженнях кожного регіону, В. Данилов резюмує: «Таким образом местные этнографические общества могли бы упорядочить дело собирания материала по народной поэзии и снять упрек с современной украинской этнографии в том, что она, давая мало нового, более занимается повторением известного» [13, с. 54].

На жаль, усе це не могло повною мірою вирішити окресленої проблеми. Це міг зробити лише метод картографування фольклору, але на той час його ще не застосовували у фольклористиці. Однак до створення всеукраїнського атласу неминуче повинні були привести регіонально-локальні дослідження фольклору, на які спрямовував тодішніх науковців В. Данилов.

Інше питання, яке порушує стаття В. Данилова, — це функціонування фольклору і, зокрема, народних пісень. «Верно то, что песня в народной среде все более и более теряет свое значение. Даже парубки, которым случится приобрести интерес к чтению, начинают отставать от сельских гуляний с песнями». Відповідно, автор заперечує думку тих учених, які вважали, що слід вивчати лише сучасний побут і фольклор, відійшовши від улюбленої старовини. І це треба робити, й іншого не забувати, адже не секрет, що в процесі функціонування фольклору одні сюжети, образи й форми відмирають, а нові народжуються. Тож важливо не тільки ганятися за новотворами, а й фіксувати старовину, особливо зникаючі жанри, як-от думи, історичні пісні, архаїчні обрядові зразки. Тож, усупереч М. Сумцову, В. Данилов стверджує, що «этнография несколько не идет по ложному пути. Ее дело — археологическое: восстановить и сохранить богатства народного духа. [...] Верно, конечно, и то, что пора уже перестать интересоваться только традиционным духовным содержанием народа и пора обратить самое серьезное внимание на более важные вопросы, возникающие в народной жизни: религиозные в широком смысле, политические, общественные» [13, с. 54–55]. Таку перспективу накреслив В. Данилов для української фольклористики на початку ХХ ст., вірячи, що «представители последней еще много сделают для нее, исправят старое и проложат путь к новому» [13, с. 56].

Характеризуючи збірник пісень, записаних Д. Яворницьким, В. Данилов розглядає його в контексті порушених проблем і тих недоліків, які були властиві тогочасній фольклористичній науці. Слід зауважити, що рецензія В. Данилова на працю свого вчителя дуже делікатна й коректна,

і якщо він говорить про певні огріхи Яворницького-видавця, то акцентує увагу на загальному стані науки, а не на особі фольклориста. «Неудовлетворительное состояние, в каком находится сырые материалы, повлияло прежде всего на то, что составитель сборника не сделал достаточно полных указаний вариантов к собранным им песням». В іншому місці: «На наш взгляд, в сборнике Дм. Эварницкого также оказались песни, которые при лучшем состоянии этнографии, может быть, не попали бы в него, как представляющие весьма незначительные варианты давно обнародованных песен». Із цим можна погодитись, якщо зважити на позицію В. Данилова, згідно з якою збірник Д. Яворницького не є таким, що репрезентує певний регіон — у ньому є зразки з Полтавщини, Харківщини, Катеринославщини, Херсонської, Таврійської губерній, а також із Київщини і Чернігівщини.

Проявляючи надмірну делікатність, навіть поблажливість, Данилов мимоволі суперечить задекларованим вище принципам: «Впрочем, пусть лучше этнографический сборник будет обладать лишними песнями в сравнении с имеющимся в печати материалом, чем при известной осторожности в выборе собранных песен составитель лишит читателя чего-либо ценного и интересного» [13, с. 58–59].

Погодитися із твердженням В. Данилова про те, що малохудожні й неповні варіанти «не дают ничего интересного в литературном отношении», можна, лише якщо розглядати фольклор з позиції літературознавця. Але якщо говорити про збереженість усної пісенної традиції, її функціонування, про феномен фольклорної пам'яті та способи трансмісії народної творчості, то лише фіксація подібних зразків може допомогти розібратися в цих питаннях. Таких проблем тогочасна наука ще не порушувала, тому В. Данилов, як і М. Сумцов та інші його сучасники, вказував на «очень ценные», «прекрасные варианты», що характеризуються «строгой выдержанностью поэтической параллели» (козак-селезень) і «чистотою стиха». Або ж таке зауваження: «Ценность его увеличивается еще потому, что в “Трудах” Чубинского, этой биб-

лии украинских этнографов, помещен очень плохой вариант данной песни» [13, с. 59].

Усе це зайвий раз доводить, що фольклор живе за зовсім іншими законами, ніж літературний текст, тож і підходи до його вивчення мають бути іншими. Не тільки через майже 50 років після Чубинського Яворницький записав кращий варіант, але й тепер фіксують зразки, які вражають і високою поетичністю, і повнотою тексту. Очевидно, причина такого явища полягає у феноменальності фольклорної пам'яті та способах передачі текстів.

Спостерігаючи за змінами пісні в процесі її функціонування у фольклорному середовищі, переходом від жанру до жанру (козацька стала чумацькою, а згодом рекрутською внаслідок зміни одного лише слова в тексті), В. Данилов останнім етапом розвитку цієї пісні вважає заміну «козаченьків» на «посыльную набирку», однак, на наш погляд, тут ніякого розвитку немає, навпаки, порівняння цих майже ідентичних (і «непотрібних», «зайвих» з погляду того часу!) зразків яскраво доводить, що процес творення цієї пісні припинився на межі XVIII–XIX ст., а її носії та виконавці лише використовували готові формули, здійснювали відповідне редагування, яке актуалізувало старі тексти в нових культурних умовах, пристосовувало їх до нових побутових обставин. Тож «останнього етапу розвитку старої пісні» може взагалі не бути.

Правдивість наших припущень підтверджує й таке явище, як контамінація фольклорних текстів, дуже поширене в кінці XIX ст. (аж до того, що фольклористи заговорили про «псування» та «вимирання народної пісні»; про це в передмові до збірника говорить і сам Д. Яворницький, і такі видатні вчені, як М. Драгоманов та В. Гнатюк). Сюди належить і досить сильний вплив російської народної пісні (адже Яворницький записував на території, де проживало чимало переселенців з Росії), і вплив літературної поезії на фольклор. Усі ці явища зауважив В. Данилов у збірнику Д. Яворницького. А оскільки на той час було актуально говорити про різні фальсифікати (на цю проблему вперше звернув увагу М. Драгоманов у передмові до збірника

«Исторические песни малорусского народа», 1874), В. Данилов також вказав на низку «ненародних» пісень — літературного походження. Як і М. Сумцов, ненародне походження окремих творів фольклору він намагався виявити шляхом стилістичного аналізу тексту, порівняння його з можливим літературним джерелом, розглядаючи цю категорію як «пісні-наслідування» і запевняючи, що не може бути випадковою повна близькість змісту народної пісні зі змістом вірша Пушкіна або Шевченка. «Признать данную песню за ненародную побуждает нас необычный для украинской народной поэзии размер ее и его совершенная отделка. [...] Всякий стих в песне, превышающий известную степень искусственности [тобто мистецтва. — Л. І], свойственную народной поэзии, бросается резко в глаза и заставляет подозревать себя в ненародности». Однак учений дуже слушно зауважує, що «все же народность в искусстве более чувствуется, чем определяется разумом» [13, с. 64–65].

Володимир Данилов висловлює претензії і до класифікації фольклору та систематизації матеріалу, що теж було й залишається актуальним у фольклористиці. Ідеться про те, що деякі терміни (наприклад, «пісні-гулянки» або «постові пісні») мають дуже вузьколокальний характер, і їхня непрозорість та необґрунтованість вносять певне непорозуміння [13, с. 61–63].

Проте загальна оцінка збірника «Малорусские народные песни» дуже висока. «С ним украинская этнография приобретает издание, из которого можно будет почерпать ценный и необходимый для изучающих народную словесность материал. Сборник Д. И. Эварницкого по достоинству можно поставит рядом с III т. “Этнографических материалов Б. Д. Гринченка”» [13, с. 66]. Наприкінці автор подає відомості, що стосуються історії видання. Мовиться про те, що окремі пісні (про зруйнування Січі, рекрутські та солдатські) були заборонені цензурою.

Стаття В. Данилова «Труды по изучению этнографии Екатеринославской губернии» — це короткий бібліографічний огляд чотирьох видань: «Сборника статей Екатеринослав-

ского научного общества по изучению края», двох нарисів В. Бабенка «Этнографический очерк народного быта Екатеринославского края» (Катеринослав, 1905) та «Каталога Екатеринославского областного музея имени А. Н. Поля. Археология и этнография» (Катеринослав, 1905). Усі вони були приурочені до XIII Археологічного з'їзду, який відбувся 1905 року в Катеринославі. Тож передусім В. Данилов обговорює роль і значення з'їзду для вивчення фольклору та етнографії цього регіону. І хоч сам з'їзд «не дал значительных трудов в области этнографии, рефератов этнографического содержания на съезде было прочитано мало, специалисты-этнографы отсутствовали. [...] Тем не менее, если не прямо, то косвенно Екатеринославский археологический съезд повлиял на изучение местной этнографии, и мы имеем теперь перед собой новые труды, примыкающие к обширному уже материалу по украинской этнографии» [19, с. 52].

Аналізуючи збірник статей наукового товариства, автор дає коротку характеристику вміщених там матеріалів, які стосуються етнографії — статті М. Сумцова «Об этнографическом изучении Екатеринославской губернии», «большой и богатой интересными материалами», статті Я. Новицького «С берегов Днепра» та М. Земцова «Краткий обзор экономического положения населения Мариупольского уезда». Відгуки Данилова цілком позитивні. Наприклад, стосовно праці Я. Новицького він пише: «Названная статья представляет из себя замечательное сочинение не только по тем материалам, которые в ней находятся, но и по своим художественным достоинствам» [19, с. 53].

«Обстоятельными работами в области материальной культуры населения Екатеринославской губернии» назвав В. Данилов праці В. Бабенка, ґрунтовно опрацювавши їх і вказавши на всі достоїнства й недоліки цих розвідок. Основну увагу зосереджено, звичайно, на матеріальній культурі, а щодо фольклору, записаного Бабенком, Данилов зазначає: «Для фольклора в данном “Очерке”, ценным является описание малорусской свадьбы в с. Ав-

густиновке Екатерин. уезда, и особенно ценными украинские заговоры, вид поэзии, как известно, трудно добываемый из уст народа. Жаль только, — продолжает В. Данилов, — что автор, по его собственным словам, приводит не все собранные им заговоры, а лишь некоторые» [19, с. 54].

Деяка поспішність роботи В. Бабенка над своїм нарисом, зокрема й обмеження в часі, а можливо, ще й експедиційний метод дослідження (у 1904—1905 рр. він об'їхав губернію на запрошення Катеринославського попереднього комітету з підготовки XIII Археологічного з'їзду), призвели до певних недоліків під час запису та публікації весільного й похоронного обрядів, на що вказує В. Данилов: «На стр. 97 ничего не говорится о том, как ходят дружки с молодою по селу, сзывая гостей на свадьбу, — с пением или без него, что интересно для характеристики степени современного обрядового песнопения. Далее, говоря о похоронах (с. 103—104), автор совершенно умалчивает о похоронных причитаниях. А если б автор обратил на них свое внимание, то он не сказал бы, что народные похоронные обряды утратили в настоящее время свое значение» [19, с. 56].

Повертаючись до праці Я. Новицького «С берегов Днепра», не можемо оминати увагою той факт, що В. Данилов присвятив їй значно більше, ніж абзац статті «Труды по изучению этнографии Екатеринославской губернии». Того ж року в журналі «Киевская Старина» (1905, № 9) було опубліковано невелику розвідку В. Данилова «Отзвук былины о змеборстве Добрыни Никитича в украинском фольклоре», у якій розглядається поетика легенд про острів Перун, записаних Я. Новицьким і репрезентованих у праці «С берегов Днепра» [25, с. 75—76]. Автор порівнює чотири варіанти легенди і, аналізуючи їхній зміст, зауважує, що перший і третій близькі до розповіді початкового літопису про повернення в Києві ідола Перуна в 987 році, і доходить висновку, що «самая основа предания не могла явиться в народе в последующее время извне, но жила в нем изстари», бо

факти, про які йдеться в легенді й літописі, тотожні, і що легенда про острів Перун така ж давня, як і літописне оповідання про нього, — ще часів прийняття християнства [16, с. 105]. Другий варіант легенди, на думку Данилова, має спільну основу з новгородською легендою про Юр'ївський скит, що в народі називається Перюньським [16, с. 106]. Четвертий варіант споріднений із сюжетом билини про боротьбу богатиря Добрині Никитича зі змієм Гориничем, в основі якої також лежать реальні історичні факти — хрещення Новгорода [16, с. 106—107]. В. Данилов простежує виникнення й розвиток мотиву змеборства загалом і в українському фольклорі зокрема, а також переконливо доводить, що легенда про Перуна, який уособлює язичництво, виникла саме в Україні, на землі київській [16, с. 108]. «На наш погляд, сей вивід автора має реальну підставу й зовсім справедливий», — зауважує рецензент із Записок Наукового товариства імені Шевченка в бібліографічному огляді журналу «Киевская Старина» [2, с. 164].

Володимир Данилов рецензував два фольклорні збірники Якова Новицького — «Малороссийская и запорожская старина в памятниках устного народного творчества» (1907) та «Малорусские исторические песни» (1908). Рецензії вміщені в журналі «Живая старина» [12, с. 250—251; 20]. Однак якихось істотних оцінок цьому матеріалові рецензент не дає, зазначаючи лише, що «Я. П. Новицкий наравне с Д. И. Эварницким и покойным И. И. Манжураю принадлежит к числу видных Екатеринославских этнографов, собирателей народной поэзии» [20, с. 250]. Підсумовуючи, він додає, що, оскільки збічник пісень вміщує матеріали, опубліковані в різних періодичних виданнях, то тепер «для занимающихся этнографией записи Я. П. Новицкого делаются более доступными; притом собранные вместе, они дают определенную характеристику народной поэзии среди украинского населения Екатеринославской губ.» [12, с. 251].

Стаття В. Данилова «Памяти Г. А. Залюбовского» — одна з перших біобібліографічних

заміток про фольклориста (доти були відомі лише некролог О. Майдачевського [23, с. 19] та коротенькі спогади М. Бикова й П. Сочинського, опубліковані 1899 року в газеті «Днепровская молва» [1, с. 53–54]). Замітка В. Данилова не дає нових відомостей про Залюбовського, навпаки, значна її частина — це цитата зі статті О. Майдачевського «Страничка из жизни Григория Антоновича Залюбовского» [24]. Метою автора було передусім нагадати науковій громадськості забуте ім'я катеринославського етнографа, про якого не згадує навіть М. Сумцов у своїх працях (у 1908 році минуло 10 літ з дня смерті вченого). По-друге, Данилов опублікував лист Залюбовського до Максимовича, написаний з Харкова в 1864 році, у якому він просить того надіслати до Харкова свої книги, а також повідомляє про власну видавничу діяльність [17, с. 108–111]. На жаль, автор не вказує навіть, де він зберігається і чи є інше листування Залюбовського, однак запрошує всіх, хто знав фольклориста, надіслати спогади або інші відомості про нього.

Дві інші статті В. Данилова — «Екатеринославщина в архиве Императорского русского географического общества» та «Из прошлого Екатеринославской этнографии» — споріднені між собою тим, що висвітлюють зміст рукописів, надісланих у 40–50-х роках XIX ст. до Російського географічного товариства з Катеринославщини. Перша — стислий конспект відповідного повідомлення Д. Зеленина з його «Описания рукописей ученого Архива ИГР» (Петроград, 1914, т. 1, с. 475–483, Екатеринославская губерния). У кінці автор підсумовує: «По сравнению с количеством и достоинством рукописей, идущих из других губерний, Екатеринославская губерния представлена в архиве Географического общества прямо-таки скудно» [всього 11 рукописів. — Л. І.]. Усе це, на його думку, зайвий раз свідчить про «отсутствие культурных интересов среди представителей Екатеринославской губернии бывшего времени» [9, с. 377–378].

Друга стаття — детальний опис рукописів павлоградського купця Михайла Шумка,

надісланих у 1850 році, які автору надав для ознайомлення Д. Зеленин. Перший рукопис вміщує два нариси — «Домашній побут» та «Звичай одружуватись у малоросіян Павлоградського пов. Катеринославської губ.», другий — невеличкий словник розмовної лексики цього самого повіту. Данилов детальніше, ніж сам Зеленин, переказує зміст рукопису (опис поселень, житла, інтер'єру хати, чоловічого та жіночого одягу, дівочого й парубочого вбрання, харчування під час постів і в скромні дні, напоїв, опис літнього робочого дня). З усього видно, що М. Шумко дуже симпатизує українцям, відзначаючи їхню високу моральність, охайність у побуті. А оскільки він не був ні етнографом, ні філологом, то несправедливими здаються закиди В. Данилова на адресу автора стосовно того, що його виклад «весьма нестройный и подчас неграмотный». Щоправда, тут бачимо цілком некоректну спробу М. Шумка дати наукове пояснення весільного обряду, записаного ним дуже фрагментарно. Однак сам В. Данилов змушений був визнати, що навіть таких елементів обряду давно вже немає в сучасному (станом на поч. XX ст.) народному побуті [10, с. 187].

Значно цікавішим, на переконання В. Данилова, є спосіб пояснення слів. Для цього М. Шумко наводить цитати з пісень, а також записані ним самим діалоги з повсякденного життя. Такі записи аж ніяк не можна назвати «неграмотними». Це яскраві картинки з народного побуту: «Олексію, чи ти бачив Хведира Чуприну, що торік віддали на службу? — Ні. — О, та й молодець вийшов: шабля біла, як золото, а мундіор сяє, аж гарно дивиться! Ходи в службу! — Ні, не хочу. — Чом? — Батько старий, мати хвора: хто їх пригляне» [10, с. 187].

Насамкінець автор підсумовує, що «Этнографические работы Михаила Шумко конечно вносят мало нового в научный обиход. Интерес их больше культурный. Они любопытны как факт прошлого». І зауважує, що метою цієї публікації було ввести в науковий обіг нікому не відоме ім'я одного з найстаріших любителів етнографії Катеринославщини.

На підставі викладеного матеріалу можна з певністю сказати, що Володимир Данилов разом із Миколою Сумцовим були одними з перших дослідників історії фольклористики та етнографії Півдня України. В. Данилов дав неупереджену оцінку науковим виданням,

фольклорним збірникам, окремим зразкам народної творчості, з погляду тогочасних проблем науково-методологічного характеру, увів у науковий обіг нові імена збирачів та дослідників краю, здійснив аналіз поетичних і міфологічних образів місцевого фольклору.

1. *Быков Н. В.* Памяти Григория Антоновича Залюбовского // Днепровская молва. – 1899. – № 2.
2. *В. Г.* Киевская старина // ЗНТШ. – 1906. – Т. 74. – Кн. 6.
3. *Данилів В. В.* До історії української етнографії // Записки українського наукового товариства. – 1909. – Кн. 4.
4. *Данилів В. В.* Катеринославський музей // Рада. – 1908. – № 242.
5. *Данилов В. В.* Взаимовлияние украинских погребальных причитаний и бытовых песен // Живая старина. – 1905. – № 3.
6. *Данилов В. В.* Детская комедия в Екатеринославе (сто лет назад) // ЛЕУАК. – Екатеринослав, 1907. – Вып. 4
7. *Данилов В. В.* Дмитрий Тимофеевич и Николай Дмитриевич Мизки (справка об их литературной деятельности) // ЛЕУАК. – Екатеринослав, 1911. – Вып. 7.
8. *Данилов В. В.* Екатеринославский областной музей имени А. Н. Поля // Исторический вестник. – 1907. – № 3.
9. *Данилов В. В.* Екатеринославщина в архиве Императорского русского географического общества // ЛЕУАК. – Екатеринослав, 1915. – Вып. 10.
10. *Данилов В. В.* Из прошлого Екатеринославской этнографии // Там само.
11. *Данилов В. В.* К биографии Н. А. Маркевича (письма его к М. А. Максимовичу) // ЛЕУАК. – Екатеринослав, 1911. – Вып. 7.
12. *Данилов В. В.* Малорусские исторические песни (Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. – Екатеринослав, 1908. – Вып. IV. – С. 131–257) // Живая старина. – 1908. – Вып. 2. – С. 250–251.
13. *Данилов В. В.* Новый сборник украинских песен // КС. – 1906. – № 7–8.

14. *Данилов В. В.* Носители похоронных причитаний в Малороссии // КС. – 1905. – № 4.
15. *Данилов В. В.* Одна глава об украинских похоронных причитаниях // КС. – 1905. – № 11–12.
16. *Данилов В. В.* Отзвук былины о змеборстве Добрыни Никитича в украинском фольклоре // КС. – 1905. – № 9.
17. *Данилов В. В.* Памяти Г. А. Залюбовского // ЛЕУАК. – Екатеринослав, 1909. – Вып. 5.
18. *Данилов В. В.* Символика приц и растений в украинских похоронных причитаниях // КС. – 1906. – № 11–12.
19. *Данилов В. В.* Труды по изучению этнографии Екатеринославской губернии // КС. – 1905. – № 10.
20. *Данилов В. В.* Я. П. Новицкий. Малороссийская и запорожская старина в памятниках устного народного творчества. Александровск, 1907 // Живая старина. – 1908. – Вып. 2. – С. 250–251.
21. *Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького.* Вип. 1: Листи вчених до Д. І. Яворницького / уклад. С. В. Абросмова, А. І. Перкова, О. В. Піцик, Н. Г. Чередник; під заг. ред. А. Н. Стежара. – Дніпропетровськ, 1997.
22. *Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького.* Вип. 4: Листи Д. І. Яворницького до діячів науки і культури / уклад. С. Абросмова, Н. Василенко, А. Перкова; під заг. ред. Н. Капустіної. – Дніпропетровськ, 2005.
23. *Майдачевский А. Л.* Г. А. Залюбовский (некролог) // КС. – 1900. – № 1.
24. *Майдачевский А. Л.* Страничка из жизни Г. А. Залюбовского (один из малорусских этнографов) // Днепровская молва. – 1899. – № 47.
25. *Новицкий Я. П.* С берегов Днепра (очерки Запорожья). Путевые записки и исследования // Сборник статей Екатеринославского научного общества по изучению края. – Екатеринослав, 1909.